

AVRUPA BİRLİĞİ PROGRAMLARI VE TÜRKİYE

Dr. Eyüp ZENGİN

Qafqaz Üniversitesi İ.İ.B.F.

Rövşen İBRAHİMOV

Qafqaz Üniversitesi Araş. Gör.

GİRİŞ

1997 yılında genişleme strateji çerçevesinde benimsenen Gündem 2000 belgesinde; aday ülkelerin Topluluk programlarına katılımı, aday ülkelerin ve bu ülkelerin yurttaşlarının Birlik'in politikalarına ve çalışma yöntemine yaklaştırılmasının önemli bir hazırlık aracı olduğu ifade edilmişti. Komisyon, Gündem 2000 belgesinde 1997 yılında Topluluk programlarının çoğunun katılım tarihi beklenmeksizin aşamalı olarak aday ülkelere açılmasını önermişti.

Topluluk programları özellikle topluluk müktesebatının uygulanmasının önemli araçlarından birisidir. Birkaç yılı kapsayan bir dönem boyunca Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında Topluluk politikaları ile ilişkili bir dizi alanda işbirliğini güçlendirmek üzere tasarlanmışlardı. Aday ülkelere de açılacak olan bu Topluluk programlarının sayısı 31'dir. Türkiye 19 program için katılma isteğini iletmış bulunmaktadır.

Türkiye'ye yönelik Katılım Ortaklığı çerçevesinde belirlenen stratejilerin arasında topluluk programlarının önemli bir yeri vardır. Bu yüzden bu araştırma Türkiye'nin başvurduğu bazı programlar konusunda bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

I. SOCRATES PROGRAMI

SOCRATES eğitimde yerleşik hale getirilmiş bir Avrupa Programıdır. Katılımcı ülkeler arasındaki işbirliğini artırarak eğitimde Avrupa boyutunun artırılmasını ve eğitimin kalitesinin iyileştirilmesini hedeflemektedir. Anaokulundan doktora programlarına kadar her tür ve

seviyedeki öğretimi kapsamaktadır. SOCRATES programının, eğitimin içeriği, eğitim sistemlerinin düzenlemesinin yanı sıra kültürel ve dil farklılıklar açısından Üye Ülkelerin eylemlerini tamamlayıcı bir niteliği bulunmaktadır.

SOCRATES, Avrupa Birliği'ne üye 15 ülkenin yanı sıra Avrupa Ekonomik Alanını oluşturan İzlanda, Liechtenstein ve Norveç'e açıktır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Kıbrıs'ın da 1997 yılında dahil olduğu bir programın, 2000 yılında Türkiye'ye de açık olarak ikinci 5 yıllık uygulamasına geçilecektir.

SOCRATES programı altında üç temel eylem programı bulunmaktadır.

- ERASMUS:Yüksek öğrenim
- COMENIUS:Okul eğitimi
- Yatay Eylemler:
 - LINGUA: Dil öğreniminin teşvik edilmesi
 - Açık ve Uzaktan Öğrenim
 - Erişkin Eğitimi
 - Bilgi ve Deneyim Alışverişi

Bu üç temel eylem programına ek olarak, bu programları tamamlayıcı nitelikteki belirli etkinlikler desteklenebilmektedir.

Avrupa Komisyonu Eğitim, Öğretim ve Gençlikten sorumlu 22 No'lu Genel Müdürlüğü SOCRATES Programının yürütücüsüdür. Bunun dışında bu programa, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan ve Avrupa Komisyonunun başkanlığını yaptığı SOCRATES Komitesi de Genel Müdürlüğe bu görevin yürütülmesinde yardım etmektedir.

Avrupa düzleminde kurulmuş olan SOCRATES Teknik Yardım Ofisi de programın teknik yönetiminde Komisyona yardımcı olmaktadır.

II. AVRUPA İÇİN GENÇLİK PROGRAMI

Avrupa için Gençlik Programı, gençlikle ilgili konularda işbirliğini geliştirme araçlarından birisidir. Eğitim ve öğrenim yapıları dışında kalan tüm genç insanları hedefleyen programın amacı, genç insanların Avrupa ile

bağlantı kurmak ve Avrupa'nın yapılanmasında etkin ve sorumlu yurttaşlar olarak yer almaları sağlamak için fırsatların genişletilmesidir.

Avrupa İçin Gençlik Programı, Topluluğun kendi içinde ve üye olmayan ülkelerle mübadele yoluyla gençlerin eğitimine katkıda bulunmayı hedefler. Nihai hedef ise, yerel düzeyde gençlik çalışmalarının oluşturulması ve var olanların yerleşik hale getirilmesini sağlamaktır.

Bu program, 15-25 arası yaş grubunu hedeflemektedir ve gençlik örgütlemelerine, yerel, bölgesel, ulusal ve Avrupa düzleminde işlev gören örgütlere ve yapılanmalara, gençlikle ilgili konularda uğraşı veren hükümet ya da hükümet dışı kuruluşlara açıktır.

Avrupa düzleminde programın yönetiminden Avrupa Komisyonu sorumludur ve Gençlik Teknik Yardım Ofisinden teknik destek almaktadır. Teknik Yardım Ofisi aynı zamanda tavsiye verme ve bilgilendirme etkinliklerinde bulunma sorumluluğunu üstlenmiştir.

2000-2006 yılları için öngörülen yeni GENÇLİK Programı topluluk ülkeleri ve üye olmayan ülkeler arasında gençlerin değişim programını öngörmektedir. Programın bu süre için öngörülen bütçesi 600 milyon Euro'dur. Program 2000 yılın baharında kabul edilmiştir.

III. LEONARDO DA VINCI PROGRAMI

Programın amaçları, meslek eğitimi ve çalışmaları alanında kaliteyi artırmak, yenilenmeyi teşvik etmek ve Avrupa Boyutunun geliştirilmesini sağlamak için uluslararası işbirliğinden yararlanmaktır:

(a) tüm düzeylerde başlangıç meslek eğitiminde insanların, özellikle genç insanların becerilerini ve yeteneklerini iyileştirmek; bu amaç, istihdam edilebilirliği teşvik etmeye ve mesleki entegrasyon ve reentegrasyonu kolaylaştırmaya yönelik olarak, iş bağlantılı mesleki eğitim ve çıraklık yoluyla gerçekleştirilebilir;

(b) özellikle teknolojik ve örgütsel değişimi pekiştirmek için, uyarlanabilirliği arttırmaya ve geliştirmeye yönelik olarak, devamlı mesleki eğitimin ve yaşam boyu beceri ve yetenekler edinilmesinin kalitesini ve bunlara erişim imkanını iyileştirmek; yenilikçi danışmanlık ve rehberlik

yaklaşımları, yukarıda (a) ve (b) maddelerinde belirtilen amaçlara ulaşılması için özel önem taşırlar ve bu yaklaşımlara destek verilecektir;

(c) yeni istihdam imkanları da dikkate alınarak, rekabet gücünü ve girişimciliği geliştirmeye yönelik olarak, mesleki eğitimin yenileşme sürecine katkısını teşvik ve takviye etmek; bu açıdan, üniversiteler dahil mesleki eğitim kurumları ve işletmeler, özellikle KOBİ'ler arasında işbirliğinin güçlendirilmesine özel dikkat gösterilecektir.

"Leonardo da Vinci" adlı mesleki eğitim eylem programının ikinci aşaması (2000-2006) 26 Nisan 1999 tarihinde Konsey'in 99/382/EC kararıyla tesis edilmiştir, mali destek miktarı ise 1150 EURO olacaktır.

IV. BEŞİNCİ ÇERÇEVE PROGRAMI

5'inci çerçeve programı anahtar faaliyetlerin üzerine dayanan üç esas tematik program ve üç tane yatay programdan oluşmaktadır.

A. Tematik Programlar

Komisyon, Birliğin araştırmalarını, bilim ve teknoloji temelini güçlendirecek olan üç esas konuda gruplaştırmayı teklif etmiştir:

- Yaşanan dünyanın ve ekosistem kaynaklarının düzenlenmesi;
- İyi niyetli - tüketici bilgi toplumu oluşturmak;
- Rekabetçi ve sürdürülebilir büyümeyi sağlamak.

Bu bölünme, çok alanlı araştırmada, belirli sayıda sosyal ve ekonomik öncelikli amaçların üzerinde durulduğunu göstermektedir.

Her konu programın içinde iyi belirlenmiş alan dahilinde bir de anahtar faaliyetleri öngörmektedir. Bu faaliyetlerin içeriği araştırmacı ve tüketicilerin sıkı işbirliği neticesinde belirlenecektir. Bunlar, sorun çözümlenmesinde her türlü (bilimsel, teknolojik ve sosyo-ekonomik) konulara değineceklerdir. Bu yeniliğin amacı, esasen, kamu ve özel Avrupa ve milli kaynakları kullanarak, entegre olunmuş bilim ve teknoloji oluşturmaktır.

Anahtar faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için, her konu programı genel teknolojileri geliştirmesi için daha çaplı, ve daha geniş aktiviteler

içermektedir. Bu aktivitelerin amacı, teknolojik buluşların veya know-how'ları bir veya daha fazla anahtar faaliyetin geliştirilmesi için doğrudan uygulamaktır, veya belirli alanlarda Avrupa'daki araştırma boyutunun bilimsel ve teknolojik seviyenin standartlarını yükseltmektir.

Son olarak, konu programının içerdiği bir çok alanda, araştırma aktiviteleri büyük kurgular, belli merkezlerin kurulması, net bağların oluşturulması gibi temel altyapıların gereksinimlerinin karşılanması öngörülmüştür. Bu programların dahilinde bu tür altyapıların oluşturulmasının amacı, Avrupa çapında, uluslararası araştırmayı güçlendirmek ve maliyetleri karşılamak için etkinlerini optimum seviyesine getirmektir.

Bu üç programın arasında sıkı bir bağlantı-aşağıda gösterilen yatay programlarla da-programlar arasında entegrasyonu sağlamak için önemli bir şarttır. Böyle bir entegrasyon, araştırma alanlarında, çok fenli yaklaşımı gerektiren anahtar faaliyetleri uygulanmaya başlandığı zamandan beri, daha büyük önem kazanmıştır. Bu durum teknolojik alanda da geçerlidir, mesela uydular bir çok alanda (çevre, tarım, kent planlaması) araştırma aracı olarak kullanılmaktadır

Sonuç olarak, teknolojilerin gösterimi ve uluslararası pazarlara bu tür teknolojileri entegre etmek için zamanında yapılacak tanıtma, önemli bir yer tutacaktır. Bunun için önemli harcamalar tüketicilerin güvenlik ve kalite taleplerinin karşılanması için harcanacaktır.

Üç tematik program on altı anahtar faaliyet başlığı içermektedir:

1. Yaşam dünyası ve ekosistem kaynakları

- Sağlık ve gıda
- Enfeksiyon hastalıkların denetimi
- Suyun işletilmesi ve kalitesi
- Çevre ve sağlık
- Taşra ve deniz kıyı alanlarının entegre halde geliştirilmesi

2. Tüketici dostu olan bilgi toplumunun yaratılması

- Vatandaş için sistemler ve hizmetler
- Çalışmada yeni metotlar ve elektronik çalışma

- Çok medyalı durum
- Etkili teknolojiler ve altyapılar

3.Rekabetçi ve sürdürülebilir büyümeyi sağlamak

- Mallar, süreçler, teşkilatlanma
- Sürdürülebilir dolaşım ve modeller
- “Aeronavtika” konusunda yeni imkanların oluşturulması
- Deniz teknolojileri
- Gelişen enerji sistemleri ve hizmetler
- Yarınki kent

B. Yatay Programlar

Bu programların amaçları:

- Ar-Ge'de uluslararası işbirliği
- KOBİ'de yenilikler ve katılımları
- Avrupa bilim ve teknolojik gelişme sürecine insan kaynaklarının katılımı.

Bu üç alan Birliğin araştırmalarında ve dış ilişkiler, endüstriyel politika, eğitim, talim ve kişi dolaşımını gibi diğer temel politikalarda merkezi yer tutmaktadır. Faaliyetler yatay programları iki türlü sergilemektedir:

Konu programların amaçları ile doğrudan bağlantılı faaliyetler. Bu, örneğin, KOBİ'ye katılım ve araştırmacıların anahtar programların dahilinde yer değiştirme gibi konularda faaliyetleri destekleyen ve yönlendiren, destekleyen, önemli bir eşgüdüm düzeni oluşturabilir.

Daha geniş Birlik amaçlarını ilgilendiren faaliyetler: Avrupa araştırmalarının uluslararası boyutunun tasdik edilmesi.

Uluslararası işbirliği gelişen ekonomik küreselleşmesinde önemli ölçüde Avrupa'nın araştırma politikalarıyla temsil olunmaktadır. Bu programının amacı:

- Birliğe üye olmayan devletler ile Avrupa Birliği üye devletleri araştırmacıları arasında bilimsel ve teknolojik işbirliğinin teşvik edilmesi;

- Avrupa Birliğinin araştırmacıları için Birlik dışında mevcut olan know-how'a ulaşma yollarının kolaylaştırması;
- Avrupa endüstrisinin oluşacak yeni piyasalarda yerinin pekiştirilmesi ve kendi araştırmacılarına, Birlik dışı araştırma imkanlarının geliştirilmesini, faaliyetlerin geliştirilmesini ve araştırma konularında öncelikli alanların daha iyi belirlenmesinin sağlanması;
- Özel işbirliği faaliyetleri, karşılıklı çıkarlar ilkesine dayanarak altı grup ÷lke ile uygulanabilir.

C. Yenilikçi Yatırım (Innovation) ve KOBİ'lere (SME'ye) Destek

Bu programlar iki kural üzerine dayanmaktadır:

Buluşlar, endüstri rekabetinde anahtar faktörlerden birisidir, ve büyüme, istihdam ve sosyal açıdan istenilen neticeler anlamında. Lakin, araştırma / gelişme / buluş zincirlenmesinde, Avrupa, araştırma sonuçlarını pazarlayabilecek ürüne dönüştürülmesinde ciddi bir sıkıntı yaşamaktadır. Bunun önemli nedenlerden birisi, yeni buluşları tatbik edebilecek, Amerika'da daha yaygın halde olan riske katlanacak sermayenin kıtlığıdır

Avrupa Birliği'nin tüm işlemlerinin üçte ikisini oluşturan KOBİ'ler, buluşlar için dinamik bir araç olarak kendini ispatlamıştır. Bunlar, mevcut teknolojilere kolay ulaşımı sağlamalıdır. Bu yatay programın ikinci amacı, anahtar faaliyetlerinde katılım sağlamaktır. Her faaliyet için, teknolojik etkinlik ölçüleri önemli ölçüde geliştirilecektir.

D. İnsani Kapasitenin Geliştirilmesi

Avrupa'nın başta gelen üstünlüğü, araştırmacıların, mühendislerin ve teknisyenlerin uzmanlık derecesidir. Avrupa bilim ve teknoloji seviyesiyle pekiştirilen bu kapasite, mutlaka korunmalı, geliştirilmeli ve etkin bir şekilde kullanılmalı. Bu program, üç temel konu programlarında öngör÷len özel araştırmaların esasında yapılan tüm talimlerin eşgüdümünü sağlamaktadır. Bu program insan kapasitesini geliştirme politikasını aşağıda gösterilen araçlarla destekleyecektir.

Araştırma eğitim şebekelerinin, gelişmekte olan ve öncelikli kabul edilen araştırma alanlarında kurulması;

Genç bilim adamlarına araştırma merkezlerinde ve endüstri alanlarında staj yapma imkanı sağlamak için "Marie Curie" adını taşıyan bursların verilmesi;

Avrupa'nın araştırma araçlarını oluşturan altyapılarına rahat bir şekilde ulaşılmasını sağlaması;

Öncelikli araştırma alanları olarak kabul edilmeyen alanlarda ekip araştırma çalışmalarının teşviki için özel bağışların verilmesi vb..

Bu programın genel amaçları:

- Yeni çalışma yerlerinin oluşturulması açısından, eğitim sürecinde yeni endüstri alanlarının kurulması için bilimsel buluşların teşvik edilmesi;

- Avrupa bölgesini, araştırmacılara ve Avrupa'daki araştırma alanlarına yatırımlara çekici haline getirilmesi;

- Uluslararası alanda Avrupa'nın bilimi ve teknolojisini tanıtılması;

- Avrupa toplumunun ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını tespit etmesi için gereken bilgilerin geliştirilmesi ve Birliğin ve ona Üye olan Devletlerin bilimsel ve teknolojik politikalara bu ihtiyaçlarını karşılamaında yardımcı olması.

5. Çerçeve Programın Bütçesi; çeşitli faaliyetler için harcanacak meblağ aşağıdaki şekilde öngörülmüştür:

"Avrupa Birliği" 5. Çerçeve Programı, tüm bütçenin % 91'i.

Dolaylı faaliyetler: Bu fonun % 86 oluşturarak, aşağıda gösterilen faaliyetleri içermektedir:

% 84 birincil faaliyete ayrılan (üç konu programına, her birine eşit bir biçimde %28);

% 3.5 ikincil faaliyete (uluslararası işbirliği);

% 2.5 üçüncül faaliyete (sonuçların dağılımı ve işletilmesi);

% 10 dördüncül faaliyete (araştırmacıların eğitimi);

Dolaysız faaliyetler: (Ortak Araştırma Merkezi): % 5

EURATOM Çerçeve Programı: % 9,

Dolaylı faaliyetler (Füzyon ve Parçalanma): %7

Dolaysız faaliyetler (Ortak Araştırma Merkezi): %2

V. MEDIA II

MEDIA II Programı Avrupa görsel endüstrisinin rekabet gücünü artırmak amacıyla Ocak ayının 1996 yılında yürürlüğe girmiştir ve aşağıdaki amaçları içermektedir:

- Uzmanların eğitimi
- Üretim projelerinin ve şirketlerin geliştirilmesi
- Sinematografik çalışmaların ve görsel-işitsel programların dağıtımını

Bu program çerçevesinde, beş yıllık dönem için (1995-2000) Avrupa görsel-işitsel alanının geliştirilmesi ve dağıtımını için 265 milyon EURO, bu alanda uzmanlara gereken talimin verilmesi için ise 45 milyon EURO ayrılmıştır.

14 Aralık 1999 tarihinde, Komisyon görsel-işitsel endüstrinin desteği için hazırlanan MEDIA PLUS Programını kabul etmiştir. Bu program MEDIA II Programının bir devamı olarak 31 Aralık 2000 yılında yürürlüğe girecektir.

VI. DAPHNE PROGRAMI

İlk kez 1997 yılında uygulanmaya başlanan DAPHNE, insan haklarının korunması bağlamında, kadınlara, gençlere ve çocuklara şiddet uygulanmasına karşı mücadele eden gönüllü kuruluşlara mali destek sağlamayı amaçlamaktadır. Topluluk, 1997 ve 1998 yıllarında bu girişimle ilişkili olarak, yıllık 3 milyon EURO yardımda bulunmuştur.

DAPHNE'nin 1999 yılına ilişkin programında, AB üye ülkelerinde, ücretli ya da ücretsiz "telefonla yardım hattı" oluşturularak:

- Şiddet ve sömürü, ayrıca fiziksel, zihinsel, duygusal ya da psikolojik sorunlarla karşı karşıya olan çocuk ve gençler ile yardım ve danışmanlık isteyen ailelerine yardım sağlanması; ve
- Kayıp çocuk ve gençlerin izlenmesi ve bulunması planlanmaktadır. Bu uygulama için 5 milyon Euro tutarında bir bütçe öngörülmüştür.

Programın amacı; Hükümet dışı örgütleri (NGO) ve buna benzer başka örgütleri destekleyerek, onlarla birlikte programı ilgilendiren konularda ortak çalışmalar yapmaktır. Bunun için Topluluk düzeyinde ilgili konularda pratik çalışmaların yapılmasının sağlanması ve gereken bilgi alış verişinin rahat bir şekilde yapılması için, uluslararası düzeyde enformasyon şebekelerinin kurulmasının sağlanması ve bu yönde değişik alanları kapsayan çalışmaların yapılması öngörülmüştür. İlgili örgütlerle birlikte yapılan çalışmalarla birlikte, cinsel istismarı, cinsel ticareti ve cinsel suiistimalin kurbanları dahil, çocuklara, kadınlara ve gençlere karşı şiddetin önlenmesi için, kamu oyunun şiddet olaylarına duyarlılığının yaygınlaştırılmasının sağlanmasını amaçlamaktadır.

SONUÇ

Türkiye, AB'ne diğer aday ülkelere uygulanan aynı kriterler temelinde, bu Birliğe katılması için aday olarak kabul edilmiştir. Tam üye olma sürecinde Türkiye insan haklarına atıfta bulunarak, müktesebatın analitik inceleme sürecinde bunu üstlenme ve uygulama yükümlülüğü taşımaktadır. Türkiye'ye yönelik Katılım Ortaklığı kısa ve orta vadeli öncelikleri, ara hedefleri ve siyasi ve ekonomik kriterler ışığında katılım hazırlıklarında; Topluluk programlarına katılım ve bu programlardan yararlanmak önemli bir yer tutmaktadır. Bu programların gerçekleştirilme süreci Türkiye'ye, AB ile bir çok konuda ve alanda entegrasyonunu sağlama konusunda yardımcı olacaktır. Nitekim, AB üye devletleri entegrasyon sürecinde ve ortak politikaların gerçekleştirilmesinde araç olarak bu ve benzeri bir çok programlardan yararlanmıştır.

KAYNAKÇA

Çimen, Ahmet (1996), *Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu-Türkiye İlişkileri*, Ankara.

Güncel Avrupa, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Tisamat Basım Sanayii, Ankara, No 3, Mart-Nisan 1999.

Güncel Haber, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Yayınevi A.Ş., Ankara No 4, Aralık-1999.

Güncel Haber, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Yayınevi A.Ş., Ankara No 6, Mart-2000.

Güncel Haber, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Yayınevi A.Ş., Ankara No 4, Şubat-2000.

Güncel Haber, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Yayınevi A.Ş., Ankara No 13-14; Kasım-Aralık 2000.

Tanrıtanır, Nuray (1999), “Avrupa Birliği Programları”, *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi Ocak-Nisan*.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) 2000 Yılı Programı, DPT.

<http://www.eureptr.org.tr>

<http://www.europaeu.int/comm/dg1a/enlarge/index.htm>

<http://www.kobinet.org/kosgebabm/IKV->

<http://www.kosgeb.org.tr>